

Branislav Cvetković

Živi (i) mrtvaci: prikazi smrti u Bizantu i na Balkanu

Smrt je kao tema bila vrlo prisutna u svim oblicima intelektualnog života, kako na Istoku, tako i na Zapadu europske kršćanske kulture. Stoga je ova tematika u osnovi velikoga broja istraživanja suvremene bizantologije, jer se otkriva u različitim kontekstima, od obredne funeralne prakse i raznolikih formi nadgrobnih kompleksa, preko šireg arhitektonskog okvira komemorativnih prostora, do funkcionalne i ikonografske strukture likovnih ansambala. No, ikonografija je smrti u bizantskom okviru bila predmetom posebnog proučavanja samo u jednom starijem članku Christophera Waltera, u kojem je znatna građa bila podijeljena u šest kategorija s odgovarajućim brojem poglavlja, ali neujednačene duljine. Sukladno tome, ovo je istraživanje dalo važne podatke i zaključke budući da je materijal, izabran za detaljnu analizu, u svom najvećem dijelu ujednačen te prati istovjetnu ikonografsku shemu umrlog, položenog u profilu na odar, pa se na taj način izdvojene kategorije zapravo malo ili nimalo ne razlikuju po svojoj kompozicijskoj strukturi.

Stoga je u ovom radu proširen tipološki opseg, a pozornost posvećena raznovrsnom korpusu slika smrti u bizantskoj i srednjovjekovnoj umjetnosti Balkana, s ciljem da se ukaže na znatnu raznolikost primjera i njihovu semantičku višeslojnost. Sagledana na ovaj način, ikonografija smrti ne uključuje samo slike umrlih osoba već i niz bogoslovno utemeljenih prikaza u vezi s općom vjerom u uskrsnuće i spasenje, zasnovanom na osobitom optimizmu onoga doba i široko rasprostranjenom uvjerenju čovjeka srednjeg vijeka da smrt nije kraj, već samo promjena života te neka vrsta putovanja. Pritom su analizirani manje poznati primjeri ili oni tek otkriveni, dok je drugima dano novo tumačenje.

